

DatZ4020 - Lietiškie algoritmi: Syllabus, 2019.g. rudens

Kurss "Lietiškie algoritmi" stāsta par algoritmiem, kurus ikdienā darbina lietotāju darbstacijās un serveros, kuru veikspēja vistiešāk iespaido datoru lietotāja pieredzi, piemēram, meklējot, pārraidot vai saspiežot un atspiežot dokumentus un multimediju saturu. Kaut arī šo algoritmu "noklusētās" implementācijas ir labi pazīstamas un pieejamas kā gatavas lietojumprogrammas un bibliotēkas visdažādākajās operētājsistēmās un programmēšanas platformās, to variācijas un nestandarta lietojumi joprojām iedvesmo jaunu programmatūras risinājumu radītājus.

Lietiškos algoritmus derīgi saprast dažādām ļaužu grupām un IT pasaulē nodarbinātajiem. *Datorzinātnieki* un arī topošie datorikas maģistranti studē algoritmu grāmatas ([?] u.c.), matemātiski analizē un pamato algoritmu darbības pareizumu un ātrdarbību, meklē jaunus algoritmus. *Programmētāji* parasti izvairās no plaši pazīstamu algoritmu atkārtotas kodēšanas, jo tas var būt nevajadzīgs laika patēriņš, kā arī algoritmos, kas uzrakstīti no mācību grāmatas bieži nav izķertas kļūdas, robežgadījumi un reālās pasaules ierobežojumi. Programmētājiem toties jāvar izvēlēties algoritmu bibliotēkas un tās pareizi jāizsauc, jāapzinās, kurās vietās algoritma izvēle atbilst vienam vai otram lietojuma mērķim. Visbeidzot *IT konsultanti* palīdz integrēt dažādu piegādātāju risinājumus; viņiem jāsaprot konfigurējamo parametru sekas.

Lai noderētu minētajām IT profesionāļu lomām, "Lietiškie algoritmi" gan iepazīstina ar algoritmu vispārīgajām īpašībām, gan arī mudina tās izmēģināt praktiski. Dažreiz jāvar teorētiski analizēt algoritma veikspēja, piemēram, atbildot uz jautājumu, vai "stiprāka" datu saspiešana ietaupa pietiekami daudz vietas, lai attaisnotu lielāku CPU resursa patēriņu. Citreiz var praktiski izmēģināt, cik garu "slepeno ziņojumu" var noslēpt noteikta lieluma attēla failā, izmantojot steganogrāfijas metodes; vai šiem failiem var pievienot "ūdenszīmes", kuru klātesamību var pārbaudīt arī pēc attēla pārveidojumiem.

Kursa mērķi

Lai sagatavotos patstāvīgai algoritmu grāmatu studēšanai, iegūtu praktisku pieredzi izsaukt, konfigurēt un pielāgot dažus bieži lietotus algoritmus kā arī saprastu kontekstu, kurā ar tiem strādā programmatūras produkti un integrēti risinājumi, kursu sadalām 6 tēmās:

1. Bezzudumu saspiešana
2. Zudumradošā saspiešana
3. Kļūdu korekcija
4. Kriptogrāfija
5. Lineārā programmēšana
6. Meklēšana virknēs

Šīs nodaļas nav vienīgā iespējamā izvēle (sal. [?] – šī kursa sākotnējās idejas autora mājaslapu Karnegī-Melona universitātē), tomēr LU piedāvātais kurss domāts bakalauru studijām. Kursā aplūkojamie algoritmi veido savstarpēji saistītu sistēmu, kura sākas ar idejām, kas lietojamās individuālu dokumentu vai mediju failu saspiešanai, turpinās ar to drošu nogādāšanu datortīklos un visbeidzot aplūko svarīgas tehnoloģijas, ko lieto pārsvarā servera pusē, lai galalietotājs varētu efektīvi sameklēt tos dokumentus un mediju failus, ko vēlas atrast. Uz šiem algoritmiem balstās pazīstamu uzņēmumu, piemēram, Google un Netflix populārākie pakalpojumi.

Nodarbību tēmas

- **2019-09-03. Bezzudumu saspiešana – 1.** Informācijas teorijas jēdzieni, entropija. Hofmana saspiešana. Vispārīgā prefiksu saspiešana un prefiksu koki. Aritmētiskā saspiešana.

Pasaka: Kādas atvērtā koda vai brīvprogrammatūras implementācijas ir pieejamas šī kursa algoritmiem - pārskats. Kādos gadījumos Jums palīdz algoritma izpratne, spēja pašiem kodēt par līdzīgām tēmām.

- **2019-09-10. Bezzudumu saspiešana – 2.** LZ77 un Lempela-Ziva-Velča algoritmi. Empīriskā saspiešanas mērīšana (biti uz simbolu). Entropija un saspiešanas teorētiskā robeža.
Pasaka: Saspiežamības atkarība no valodas un failu žanra; Kalgari korpuss. LZW un GIF - kas ir “patentēti” algoritmi un failu formāti, vārda brīvība algoritmu pasaulē.
- **2019-09-17. Bezzudumu saspiešana – 3.** Berouza-Vīlera algoritms.
Pasaka: Arhivēšanas rīku gz/WinZIP, bzip2 u.c. salīdzinājums. Kas ir PNG saspiešanas līmenis (compression level). HTTP sūtāmo failu un biroja programmu formātu (*docx*, *nevis doc*) saspiešanas sekas.
- **2019-09-24. Zudumradošā saspiešana – 1.** Diskrētais kosinusu pārveidojums, JPEG algoritms.
Pasaka: Krāsu kodēšana, acīm atšķiramas atšķirības, Raw un JPEG dati foto un video aparatūrā.
- **2019-10-01. Zudumradošās saspiešana – 2.** Solomona-Rīda algoritms.
Pasaka: MP3 un dažī video formāti, to DRM (*digital rights management*). Redzamās un neredzamās ūdenszīmes mediju failos (*watermarking algorithms*); to robustums atkarībā no saspiešanas veida.
- **2019-10-08. Kļūdu korekcijas algoritmi – 1.** Heminga kods, piemēri un vispārīgais gadījums. Rīda-Solomona kodi.
Pasaka: Steganogrāfija jeb informācijas “paslēpšana” ar to nesaistītā failā. Izaicinājumi tiem, kuri vēlas aizsargāt uzņēmumus un iestādes pret konfidencialu datu noplūdēm: Data Leak Prevention (DLP).
- **2019-10-15. Kļūdu korekcijas algoritmi – 2.** Galīgu lauku jēdziens. Grafu kodi un Tornado kodi.
Pasaka: TCP/IP saimes tīklošanās protokoli, kuros izmanto redundanci.
- **2019-10-22. Kriptogrāfija – 1.** Difi-Helmaņa publisku atslēgu apmaiņa. Semestra vidus eksāmens (*Midterm exam*). *Pasaka:* Publisko atslēgu algoritmi HTTP un SMTP (Weba un epasta) lietojumos.
- **2019-10-29. Kriptogrāfija – 2.** TLS 1.3 un PGP standartos izmantotie algoritmi.
Pasaka: Heartbleed bug un OpenSSL bibliotēka; kā labot kriptogrāfijas bibliotēku ievainojamības.
- **2019-11-05. Lineārā programmēšana – 1.** Optimizācijas problēmu veidi. Lineārās programmēšanas vizualizācija zemām dimensijām. Simpleksalgoritma ievads.
Pasaka: Transporta, preču ražošanas u.c. uzdevumi, kas noved pie lineārās optimizācijas.
- **2019-11-12. Lineārā programmēšana – 2.** Simpleksu algoritms, tā korektums. Primārā un duālā lineārā programma.
Pasaka: Algoritmu sarežģītība (laika un telpas prasības aprēķina veikšanai atkarībā no ievades datu lieluma); praksē populāri algoritmi, kam ir slikti “sliktākie gadījumi”.
- **2019-11-19. Lineārā programmēšana – 3.** Elipsoīda algoritms. Iekšējā punkta metode un tās varianti (afinā mērogošana, potenciāla redukcija, centrālā trajektorija).

Pasaka: Lineāri modeļi Google meklēšanas rezultātu rangējumā (*Page Rank*), Netflix rekomendācijās utml.

- **2019-11-26. Meklēšana virknēs – 1.** Algoritmisko problēmu definīcijas. Naivais algoritms. Knuta-Morisa-Prata algoritms, tam veidojamās datu struktūras (tabuliņas). Laika sarežģītības salīdzinājums.

Pasaka: Vienkāršs zināšanu pārvaldības (*knowledge management*) uzdevums – kā nepazaudēt pašam savus dokumentus. Teksta dokumentu indeksācijas rīku salīdzinājums un to ātrdarbība.

- **2019-12-03. Meklēšana virknēs – 2.** Bojera-Mūra algoritms. Laika sarežģītības salīdzinājums ar KMP.

Pasaka: Antivīrusu skenēšana, tradicionālās AV produktu vīrusu signatūras. Kā iepakot vīrusus, lai no tām izvairītos.

- **2019-12-10. Meklēšana virknēs – 3.** Dinamiskā programmēšana. Ukkonena algoritms. Edsgera Deikstras (Edsger W. Dijkstra) algoritms.

Pasaka: Regulāru izteiksmju meklēšanas lietojumi DLP produktos (kā pasargāt organizācijas datortīklu no cilvēku vārdu, adresu, telefonu u.c. noplūdes). Kā rakstīt regulāras izteiksmes, lai DLP skenēšana būtu efektīva. Kāpēc kredītkaršu datu noplūdes parasti nemeklē ar regulārām izteiksmēm.

- **2019-12-17. Pārskata nodarbība.** Savācam atgriezenisko saiti, uzklausām kursa dalībniekus, atbildam uz jautājumiem.

Gala eksāmens (*Final exam*).